

Investigating the Manifestation of Love in Folk Couplets of the Afghan Hazaras

**Mohammad Yasin Ahmadi¹, Mohsen Mohammadi Fesharaki^{*2},
Elham Sayyedani³**

Received: 15/05/2024
Accepted: 05/02/2025

* Corresponding Author's E-mail:
m.mohammadi@litr.ui.ac.ir

Abstract

The purpose of this research is to investigate the manifestation of love in folk couplets of Afghan Hazaras. In this research, using the descriptive-analytical method, a total of 1200 couplets from the millennia were examined. Documentary and field findings show that the theme of most couplets of Afghanistan's Hazaras is love, because out of 1200 couplets, 1100 couplets, that is, approximately 92%, are related to love and emotional issues. Also, in the manifestation of love, you can see the effects of livelihood, environmental conditions and religious symbols. Among the prominent romantic concepts in these couplets, the description of the beauty of the beloved, the desire

1 PhD Candidate, Department of Persian Language and Literature, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

<https://orcid.org/0009-0009-5226-794X>

2 Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

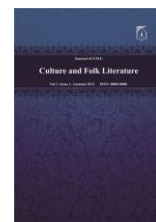
<https://orcid.org/0000-0002-1407-6730>

3 Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

<https://orcid.org/0009-0008-2072-8759>

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

to connect and meet, the loyalty to the beloved, the restlessness and burning of love and the lover waiting for the beloved are repeated the most. The mentioned concepts as well as burning and melting, moments of sadness and happiness and internal inflammation are among the factors of composing this couplet. In these couplets, simple, attainable, earthly and physical love is reflected more than heavenly and spiritual love. It was also seen that the poet Hazaragi used religious symbols to justify his love.

Keywords: Folk literature; Afghanistan's Hazaras; Hazara couplets; love.

Research literature

Folk literature includes all aspects of the material and spiritual life of all ethnic groups of a nation (Goya Etemadi, 1957, p. 1). It is a science for knowing people's customs and beliefs, which includes couplets, stories, legends, beliefs, proverbs, and Sistan (Saravi, 2014, p. 179). It is the greatest heritage and spiritual capital and support for the survival of any nation and an important pillar of that nation's culture (Zulfaqari, 2010, p. 1).

Research questions

The following research questions were raised:

1. What are the contents of the most couplets of the Hazaras of Afghanistan?
2. With what concepts is the theme of love manifested in folk couplets of Afghan Hazaras?
- 3- What factors have caused the composition of folk couplets of the millennium?
4. Why did the poet use religious symbols in these couplets?
5. What kind of love is most expressed in Hazara couplets?

Main discussion

The theme of most Afghan Hazara couplets is "love". The creators of these couplets are native and nameless poets who are fully aware of the culture of society, nature and their place of residence and express their sadness, joy and inner inflammation in a simple language. The description of the beloved, the longing for connection and meeting, and the restlessness and burning of love are prominent concepts. Love in folk couplets of Afghan Hazaras is simple, virtual and attainable.

bēya beldâra az qalam kašda / un tor bēya ra yed âdam nadida
qâš-e bârik kamân-e rostam-e zâl / dil-e âšûqa kada mayda mayda
(Khawari, 2003, p. 298)

Translation: The height of the lover is so balanced as if it was painted with a pen. No one had seen the tall and beautiful Rana. Her thin eyebrow is like Rostam's bow and with this beauty and charm, she has torn the lover's heart to pieces. In this couplet, the lover's height and body are compared to a painting and his eyebrow to Rostam's bow.

alef qadd-o ruxat lâlas rafiq jân / ba ruye nâzukat xalas rafiq jân
aga rôzi du se barat nabinôm / daqiqa ši saram sâlas rafiq jân
(Mousavi, 2000, p. 123)

Translation: Rafiq Jan (dearer than my soul), your height is expressive and your cheeks are like Lal (made of precious red stones), beautiful and attractive, and at the same time soft and thin with moles. I am so infatuated with you that if I don't see you two or three times a day, a minute seems like a year has passed. In this couplet, the species of the lover is compared to Lal, which is rare and rare. Because in official

Persian literature, the lover's lips are usually compared to the mute.

Conclusion

The results obtained from the present research indicate that the theme of most folk couplets of Afghan Hazaras is love, and in the light of love, the effects of livelihood, climatic and geographical conditions, and religious symbols are also manifested. In these couplets, attainable, earthly, physical and virtual love is reflected more than heavenly and spiritual love, the love of an ordinary person for an earthly lover of his own kind and the love that any ordinary person can have. Also, the authors of these couplets are local and nameless poets who are fully aware of the culture of their society, nature and place of residence and express their moments of sadness and joy by using the local language and environmental phenomena. In these couplets, the description of the beauty of the beloved, the desire to connect and meet, loyalty to the beloved, and the restlessness and burning of love are prominent concepts of love. Also, this research shows that in the Hazara society, love outside of marriage is forbidden and disrespectful, therefore, the Hazara lover poet uses religious symbols as his basis in these couplets and thus justifies and legitimizes love.

References

- Goya Etemadi, S. (1937). *Folklore guide*. Public Press.
- Khawari, M. (2003). *Folk couplets of the Hazaras*. Irfan.
- Mousavi, S. (2000). *Hazaras of Afghanistan* (translated into Farsi by A. Shafaye). Naqsh Simorgh.
- Sarvi, V. (2024). Analysis of the concept of expectation in Mazandaran folk literature couplets. *Folk Culture and Literature*, 11(54), 173-208.
- Zolfaghari, H. (2014). *Iranian folk language and literature*. Samt.

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه

سال ۱۳، شماره ۶۲، خرداد و تیر ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان

محمد یاسین احمدی^۱، محسن محمدی فشارکی^۲، الهام سیدان قلعه جوزدان^۳

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۶ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۷)

چکیده

عشق از مهم‌ترین درون‌مایه‌های دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان است. آفرینندگان اصلی دوبیتی‌ها هنرمندان عامه هستند که از شهرت و مقامی بهره ندارند، ولی در میان گروه‌های مردم عادی زندگی می‌کنند. سینه‌های مردم و ذهن تاریخی نسل‌ها، وسیله نگهداری و انتقال دوبیتی‌ها بوده است. از این رو، هدف این پژوهش بررسی تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان است. در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی، تعداد ۱۲۰۰ دوبیتی عامه هزارگی مورد مطالعه قرار گرفت، یافته‌های اسنادی و میدانی نشان می‌دهد که درون‌مایه‌های اکثر دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان عشق است، زیرا از ۱۲۰۰ دوبیتی،

۱. دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

<https://orcid.org/0009-0009-5226-794X>

۲. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

*m.mohammadi@ltr.ui.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0002-1407-6730>

۳. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

<http://orcid.org/0009-0008-2072-8759>

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

۱۱۰۰ دوبیتی یعنی تقریباً ۹۲ درصد را مسائل عشقی و عاطفی تشکیل می‌دهد. همچنین در تجلی عشق می‌توان جلوه‌های معیشتی، شرایط محیطی و نمادهای مذهبی را نیز دید. از جمله مفاهیم برجسته عاشقانه در این دوبیتی‌ها، وصف زیبایی‌های معشوق، آرزوی وصل و دیدار، وفاداری به معشوق، بی‌قراری و سوز عشق و عاشق در انتظار معشوق بیشترین بسامد را داراست. علاوه بر آن‌ها نمادها و باورهای مذهبی، شکایت از اطرافیان، شرم از مردم، هجران و دوری از معشوق و وطن دوستی و غم غربت از جایگاهی ویژه در این دوبیتی‌ها برخوردارند. مفاهیم یادشده و نیز سوز و گداز، شور و اشتیاق، لحظه‌های غم و شادی و التهاب درونی از عوامل سرایش این دوبیتی‌هاست. در این دوبیتی‌ها، عشق ساده، دست‌یافتنی، زمینی و جسمانی بیشترین بازتاب را دارد تا عشق آسمانی و روحانی. همچنین دیده شد که شاعر عاشق‌پیشه هزارگی نمادهای مذهبی را برای توجیه عشق‌بازی‌های خود استفاده کرده است.

واژه‌های کلیدی: ادب عامه، هزاره‌های افغانستان، عشق، دوبیتی‌های هزارگی.

۱. مقدمه

بررسی فرهنگ، زبان و ادبیات عامه هزاره‌های افغانستان عرصه‌ای است که درباره آن کار جدی و محققانه چندانی انجام نشده است، شناخت درست آن کاوش‌های علمی و گسترده‌ای را می‌طلبد. یکی از زمینه‌ها و مواردی که برهه‌ها و باریکی‌های فراوانی از زندگی پیچیده اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مدنیت پیشین جوامع و ملل را در روشنایی می‌آورد، نهادهای مختلف فولکلوریک است که مورد توجه دانشمندان فرهیخته و هدفمند هر جامعه قرار دارد که با گردآوری، پژوهش و تحلیل آن‌ها، شناخت کامل‌تر و دقیق‌تر از انسان و محیطش، از نیاز و آرمانش، از مبارزه و پیکارش و از نیرو و توانش به دست می‌دهد.

هزاره‌ها یکی از اقوام عمده افغانستان هستند که در بخش‌های مرکزی افغانستان شامل ولایت‌های مرکزی بامیان، دایکندی، غور و بخش‌های بزرگی از غزنی، اروزگان،

تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان _____ محمد یاسین احمدی و همکاران

پروان، وردک، سرپل و... سکونت دارند. این مناطق با عنوان «هزاره‌جات»، «هزارستان» و یا «غرجستان» شناخته می‌شوند. زبان هزاره‌ها فارسی دری است که به لهجه هزارگی تکلم می‌شود. در لهجه هزارگی اصطلاحات و ترکیبات زیادی از زبان‌های ترکی، مغولی و پشتو آمیخته شده است. لهجه هزارگی تاکنون به صورت شفاهی بوده و در قید کتابت درنیامده است. هزاره‌ها به رغم غلظت در لهجه و گفتار شفاهی از رسم الخط فارسی استفاده می‌کنند. دوبیتی‌ها بخش مهمی از ادبیات شفاهی و فولکلوریک هزاره‌ها را تشکیل می‌دهند که حاصل ذوق جمعی نسل‌ها بوده، که سینه به سینه گشته و تا به امروز رسیده است (خاوری، ۱۳۸۲، ص. ۱۴). دوبیتی‌ها در بین هزاره‌های ولایت پروان «چاربیتی» و در برخی نقاط ولایت بامیان «بیت» و در برخی از دهکده‌های ناور و ولایت غزنی «غزل» نامیده می‌شود (کاظمی، ۱۳۹۹).

این دوبیتی‌ها در بین مردم هزاره از محبوبیت بالایی برخوردار بوده، زیرا دوبیتی‌ها بازتاب‌دهنده زیباترین دلبستگی‌ها و آرزوهای آن‌هاست. از این رو، هدف اصلی در این پژوهش بررسی تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان است که این هدف اصلی می‌تواند به اهداف جزئی ذیل تقسیم‌بندی شود: بررسی درون‌مایه‌های دوبیتی‌های عامه هزارگی، بررسی مفاهیم برجسته عشق در این دوبیتی‌ها، بررسی عوامل سرایش این دوبیتی‌ها، بررسی اهداف شاعر از بازتاب نمادهای مذهبی در این دوبیتی‌ها و بررسی نوع عشق در این دوبیتی‌ها. روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات در این پژوهش، اسنادی و میدانی بوده و برای تحلیل داده‌ها از روش کیفی (توصیفی - تحلیلی) استفاده شده است؛ به این شیوه که نخست، ۱۲۰۰ دوبیتی هزارگی بررسی شده و با توجه به کثرت نمونه‌ها، برای هر بخش چند نمونه دوبیتی انتخاب، آوانگاری و سپس مورد تحلیل و تجزیه قرار گرفته است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات عبارت از یادداشت‌برداری، ضبط صوت، فایل‌های صوتی و تصویری است. در این پژوهش سعی می‌شود که به پرسش‌های آتی پاسخ داده شود: درون‌مایه‌های اکثر دوبیتی‌های عامه

هزاره‌های افغانستان چیست؟ درون‌مایه عاشقانه با چه مفاهیمی در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان تجلی یافته است؟ چه عواملی سبب سرودن دوبیتی‌های عامه هزارگی شده است؟ شاعر دوبیتی‌سرای هزارگی چرا نمادهای مذهبی را در این دوبیتی‌ها به کار برده است؟ چه نوع عشق در دوبیتی‌های هزارگی بیشتر تجلی یافته است؟

۲. پیشینه پژوهش

مطالعات نگارندگان نشان می‌دهد که تاکنون درباره دوبیتی‌های عامه افغانستان به‌ویژه دوبیتی‌های عامه هزارگی، مقاله‌ها و کتاب‌هایی که شباهت با این پژوهش دارد، منتشر شده است که به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود: اسدالله شعور (۱۳۵۳) در کتاب *ترانه‌های کهسار*، به این باور است که مضامین دوبیتی‌های عامه آنچه بیشتر جلب توجه می‌کند موضوعات عشقی است، اما تمام مطالب آن به صورت قطعی عشقی نبوده، بلکه موضوعات تاریخی، حماسی و اجتماعی نیز در لابه‌لای آن دیده می‌شود. محمدجواد خاوری (۱۳۸۲) در کتاب *دوبیتی‌های عامیانه هزارگی*، به این نتیجه رسیده است که مضمون غالب در دوبیتی‌های هزارگی عشق است؛ هرچند در تجلی عشق می‌توان نمودهای زندگی اجتماعی، اوضاع محیطی، باورهای مذهبی و سنتی را نیز مشاهده کرد. احمد و خشوری (۱۳۸۲) در مقاله فرهنگ عامیانه مردم افغانستان (با تأکید بر قصه‌های رایج در بین مردم)، به این نتیجه رسیده است که در جامعه‌ای که عشق رمانتیک محدود است، در مقایسه با ازدواج‌های اجباری و تعیین‌شده از طرف خانواده، در درجه دوم اهمیت قرار می‌گیرد. سید علی‌شاه روستایار (۱۳۹۶) در مقاله «مختصات دوبیتی‌های عامیانه»، به این نتیجه رسیده است که دوبیتی‌های عامه از ژرفای روان جامعه منشأ گرفته، عادات، رسوم، ذوق، ذهنیت و همه ویژگی‌های جامعه را بازتاب می‌دهد. عاطفه کاظمی (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «دوبیتی‌های هزارگی، گنجینه ادبیات فولکلوریک دری»، دریافته است که به صورت کلی مضامین دوبیتی‌های هزارگی را

تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان _____ محمد یاسین احمدی و همکاران

مفاهیم عاشقانه احتوا می‌کند و زبان عشق در آن ساده و بی‌تکلف بوده، و در ضمن موضوعات عشقی، ابعاد مختلف زندگی اجتماعی مردم بازتاب یافته است.

اما تا زمان نگارش مقاله حاضر، پژوهش مستقلی با عنوان «بررسی تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان» انجام نشده است. همچنین در این پژوهش از بین ۱۲۰۰ دوبیتی هزارگی، دوبیتی‌های که دارای مفاهیم برجسته عاشقانه بوده و نیز دوبیتی‌هایی که در آن‌ها باورهای مذهبی، مسائل معیشتی، محیط جغرافیایی، شرایط آب و هوایی، دوری از وطن و غم غربت و زندگی روستایی بازتاب یافته است، بررسی و به‌صورت جداگانه دسته‌بندی و برای هر بخش شاهد مثال آورده شده، مثال‌ها با الفبای فونتیک آوانگاری و به زبان فارسی رسمی برگردان و توضیح داده شده است و نیز برجسته‌سازی این مسئله که شاعر دوبیتی‌های عامه هزارگی نمادهای مذهبی را برای توجیه عشق‌بازی‌های خود استفاده کرده، در حالی که دوبیتی‌سرایی در بین مذهبی‌های هزاره از میوه‌های ممنوعه است، به این دلیل که غالباً دوبیتی‌ها حاوی مسائل و عشق‌بازی‌های خارج از ازدواج هستند. از این رو، موضوعات مذکور تمایزدهنده پژوهش حاضر با پژوهش‌های گذشته محسوب می‌شود.

۳. چارچوب نظری

عشق یعنی چیزی را بسیار دوست داشتن و از حد گذشتن در دوستی و آن عام است چه در پارسایی باشد یا در فسق. واژه عشق مأخوذ از عشقه است و آن نباتی است که آن را لبلاب گویند، چون بر درختی پیچد آن را خشک کند، همین حالت عشق است بر هر دلی که طاری شود صاحبش را خشک و زرد کند (دهخدا، ۱۳۷۳، ص. ۱۴۰۲۴). عشق همانند آبی است در سبویی که همه می‌توانند بنوشند - خواه سبویی زرین یا سفالین - عشق زوال‌ناپذیر است. هیچ چیز نمی‌تواند عشق را خراب سازد، چون همه چیز در آن حل می‌شود خوب، بد، زشت، و زیبا. عشق تنها چیزی است که جاودانگی

و ابدیت خو را دارد (قهرمان، ۱۳۹۳، ص. ۲۶۹). برای عشق دو قسم اصلی برشمرده‌اند: عشق حقیقی و عشق مجازی. مقصود از عشق حقیقی، عشق به خداوند و عشقی است که هدف آن، لذت روحانی باشد. عشق مجازی خود به دو نوع تقسیم می‌شود: عشق عقلانی، که گاه به آن عشق انسانی می‌گویند و دیگر عشق حیوانی، عشق مجازی حیوانی در برابر عشق حقیقی، عشق مؤقت، زودگذر و ظاهری است که بر مبنای شهوت استوار بوده و منشأ آن هوای نفس است و موجودات زنده جذب آن شده و نتیجه آن بقای نسل است (نصیری، ۱۳۸۷، ص. ۴۷). برخی از انسان‌شناسان و روان‌شناسان اجتماعی عشق را یک پدیده جهانی می‌دانند. آن‌ها معتقدند که حداقل یکی از انواع عشق در تمام اعصار در تاریخ بشر وجود داشته است. همان‌طور که در دست‌نوشته‌های انسان‌های باستانی نیز مشهود است، عشق همیشه در ذهن بشر عامه بوده و نیز در اذهان انسان‌های علمی وجود داشته است (آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۶۳). بنابراین، در دوبیتی‌های هزارگی، عشق ساده، دست‌یافتنی، زمینی، جسمانی و مجازی است. عشق یک انسان عادی به معشوق زمینی از جنس خودش است؛ عشقی که هر انسان عادی می‌تواند آن را داشته باشد.

۴. بحث و بررسی

درون‌مایهٔ بیشترین دوبیتی‌های هزاره‌های افغانستان «عشق» است؛ اگرچه در تجلی عشق شرایط اقلیمی و جغرافیایی، وضعیت معیشتی و اعتقادات مذهبی نیز بازتاب یافته است. آفرینندگان این دوبیتی‌ها، شاعران بومی و بی‌نام و نشانی هستند که نسبت به فرهنگ جامعه، طبیعت و محل زندگی خود آگاهی کامل دارند و با استفاده از زبان محلی، ساده و بی‌پیرایه، غم، شادی و التهاب درونی خود را به‌وسیلهٔ دوبیتی‌ها بیان کرده‌اند. آن‌ها

تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان _____ محمد یاسین احمدی و همکاران

آفرینندگان خوش ذوق، عاشق‌پیشه و صاحب‌دلی بودند، که جز فریاد آرزوی‌های دلشان هیچ ادعایی نداشتند. وصف زیبایی‌های معشوق، آرزوی وصل و دیدار و بی‌قراری و سوز عشق پربسامد و از مفاهیم برجسته عشق در این دوبیتی‌هاست؛ این مفاهیم و نیز شکایت از زمانه، شرم از اطرافیان، هجران، شکایت از سختی کار و ناسازگاری روزگار از جایگاهی ویژه در این دوبیتی‌ها برخوردار بوده و از عوامل سرودن دوبیتی‌های عامه هزارگی است. بنابراین در ادامه هر یک از مفاهیم برجسته عشق و در پرتو آن نمادهای مذهبی، شرایط معیشتی و محیطی با شاهد مثال مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۴-۱. وصف زیبایی‌های معشوق

عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان ساده، مجازی و دست‌یافتنی است. عشق یک انسان عادی به یک معشوق زمینی، عشقی که هر فرد عادی می‌تواند آن را داشته باشد. از این رو، شاعر هزارگی در دوبیتی‌های آتی به توصیف زیبایی‌های جسمی و ظاهری مانند: قد و اندام، موی و ابرو، لب و رخسار معشوق خود، که از مفاهیم برجسته عشق و دارای بیشترین بسامد در این دوبیتی‌هاست، می‌پردازد و این زیبایی‌های معشوق دل عاشق را پاره پاره کرده و بر جگرش داغ گذاشته است و اگر روزی دو سه بار او را نبیند یک دقیقه‌اش بر سرش سال می‌گذرد:

بیه بلداره از قلم کشیده اون طور بیه ره ید آدم ندیده
قاش باریگ کمان رستم زال دیل آشوقه کده میده میده

(خاوری، ۱۳۸۲، ص. ۲۹۸)

bē ya beldāra az qalam kašda / un tor bē ya ra yed âdam nadida
qâš-e bârik kamân-e rostan-e zâl / dil-e âşuqa kada mayda mayda

برگردان: قد و بالای معشوقم چنان موزون است که گویی با قلم نقاشی شده است؛

این چنین قد و قامت رعنا و زیبا را هیچ کس تا حالا ندیده است. ابروی باریک و نازکش مانند کمان رستم زال است، و با این زیبایی و دلربایی دل عاشق را تکه تکه و پاره پاره کرده است.

در این دوبیتی قد و اندام معشوق به نقاشی و ابرویش به کمان رستم تشبیه شده است.

آلف قد و رُخت لال آس رفیق جان به روی نازکت خال آس رفیق جان
اگه روزی دو سه بارت نبینم دقیقه شی سرم سآس رفیق جان
(موسوی، ۱۳۷۹، ص. ۱۲۳)

alef qadd-o ruxat lâlas rafi q jân / ba ruye nâzukat xalas rafi q jân
aga rō zi du se barat nabinō m / daqīqa šī saram sâlas rafi q jân

برگردان: رفیق جان (معشوق عزیزتر از جانم) قدت مثل الف کشیده و رسا و گونه‌هایت مانند لعل (از سنگ‌های گران‌بها به رنگ سرخ) قشنگ و چشم‌نواز و جذاب است و در عین لطافت و نازکی دارای خال می‌باشد. ایتقدر شیفته‌ات هستم که اگر در یک روز دو یا سه بار تو را نبینم، هجران و بی‌تو بودن، یک دقیقه‌اش گویی یک سال سرم می‌گذرد.

در این دوبیتی قد معشوق به کشیدگی و رسایی الف تشبیه شده است. ولی گونه‌های معشوق به لعل تشبیه شده که نادر و کم‌نظیر است، زیرا در ادب فارسی رسمی، معمولاً لب معشوق به لعل تشبیه می‌شود.

۲-۴. وفاداری به معشوق

معشوق در دوبیتی‌های هزارگی به‌عنوان مهم‌ترین شخصیت حضور پررنگ دارد و وفاداری در عشق راه و رسم مردان و زنان پاک‌طینت است. اما وفاداری در عشق در

تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان _____ محمد یاسین احمدی و همکاران

جامعه سنتی هزاره کار بسیار سخت است، زیرا عشق قبل از عقد و ازدواج، ممنوع و ناپسند تلقی می‌شود. از این رو، بیشتر وقت‌ها در جامعه هزاره اتفاق می‌افتد که عاشق و معشوق علی‌رغم میل باطنی خود مجبور می‌شوند که به ازدواج‌های اجباری تن در دهند، به‌ویژه دختران، زیرا آن‌ها چاره‌ای ندارند جز این‌که از امر پدر، مادر، برادر و خانواده اطاعت کنند. به این لحاظ، شاعر عاشق‌پیشه هزارگی، با وجود فرهنگ حاکم، حتی تا سرحد کشته شدن با خنجر تیز، وفاداری خود را به معشوق چنین ابراز می‌دارد:

مه قوربانَت شوُم آی گولِ گندوم آگه کوشته شوُم از تو نَگردوم
آگه کوشته شوُم با خنجر تیز به خون جَولان زده دَوَرَت بگردوم

(خاوری، ۱۳۸۲، ص. ۱۳۱)

ma qurbânât šavom ay gul-e gandom / aga kušta šavom az tu nagardom
aga kušta šavom bâ xanjar-e tez / ba xun jawlân zada dawrat bigardom

برگردان: ای گل گندم (استعاره از معشوق) من فدایت شوم! حاضرم جان بدهم، ولی از تو نمی‌گذرم و اگر با خنجر برنده مرا بزنند و بکشند، باز هم غرقه در خون به دورت می‌گردم و وفاداری خود را ثابت می‌سازم (گل گندم از گیاهان دارویی از تیره کاسنیان است، گل‌های این گیاه اغلب آبی پررنگ است. بیشتر در مزارع گندم می‌روید و به همین علت به گل گندم معروف است).

۳-۴. بی‌قراری و سوز عشق

دوبیتی‌ها از سوز و گداز، درد و رنج، غم و شادی، شور و اشتیاق و التهاب درونی انسان عامی منشأ گرفته است. از این رو، شاعر هزارگی در دوبیتی زیر، درد و رنج عشق را سوزناک‌ترین دردها و بالاتر از هر دردی دانسته با دیدن یار دلش ویران، بی‌قرار، جگر سوخته و مثل گندم در تابه بریان شده است:

تو ره دیدوم و دیل‌بیرو شودوم ما گندوم وری آلی بیرئو شودوم ما
 دیل و جیگر مره آتش گیرفته چوب ارچه وری سوختو شودوم ما
 (شریعتی، ۱۳۸۹)

tu ra diddum-o dil bē rō šudum mâ / gandum wori alay biryō šudum mâ
 dil-o jigar mara âtiš girifta / ĉ ob-e arĉ a wori soxtō šudum mâ

برگردان: ای عزیز دلم! وقتی تو را دیدم عاشقت شدم و دلم فروریخت و آرامش
 خود را از دست داد؛ مانند گندمی که در تابه بریان می‌شود، در آتش عشق تو بریان
 شدم و دل و جگر در آتش می‌سوزد و مثل چوب ارچه به راحتی شعله‌ور شدم
 (ارچه درختی است از جنس کاج و صنوبر که چوبش به راحتی مشتعل می‌شود).

۴-۴. آرزوی وصل و دیدار

در جامعه هزاره بعضاً عوامل متعددی مانند: مسائل فرهنگی، اقتصادی و مذهبی باعث
 می‌شود که وصل و دیدار عاشق با معشوق به یک آرمان و آرزو تبدیل شود. از این رو،
 عاشق بی‌قرار از تنهایی به‌ستوه آمده و از معشوق می‌خواهد که او را از این بیشتر در
 آتش هجران نگذارد و چنین می‌سراید:

مره آزی کلو تنه مه نیل آتش د بله تلغه مه نیل
 بیا کی بیشینی پالو د پالو غصه د دیل شاریده مه نیل
 (فروغی، ۱۳۹۳)

mara azi kalo tane ma nayel // âtiš da bale tolaqe ma nayel
 biyâ ki bişini pâlu da pâlu // qossa da dil-e šârîde ma nayel

برگردان: مرا از این بیشتر تنها رها نکن و به فرق سرم آتش نگذار. کنارم بیا و باهم پهلوی
 پهلوی بنشینیم و از دل شکسته و رنجورم غم و غصه‌ها را ببر.

۴-۵. عاشق در انتظار معشوق

غم انتظار عاشق برای دیدار دوباره معشوق بخش قابل توجه دوبیتی‌های عامه هزارگی را تشکیل می‌دهد. این دوبیتی‌ها دربردارنده ابراز غم و اندوه عاشق در هجران معشوق بوده، گاهی عاشق سراسر مسیر مسافرت معشوق را گل می‌کارد و با آب دیده آن را آبیاری می‌کند، به امید روزی که معشوق روی گل‌های او قدم بگذارد. گاهی عاشق در انتظار معشوق در آفتاب سوزان، از روی ناچاری، گرسنگی و تشنگی را تحمل می‌کند:

آزین جی تا مزاره گول بکاروم بله شی اودیده خوره بباروم
د صد امید بیشینوم سر رای شی کی روزی از بله گول بیه یاروم

(همان، ۱۳۹۳)

azin ji tâ mazâra gul bikârum // bale ši âwdide xu ra bubarum
da sad omid bišinum sar-e rây ši // ki rozi az bale gul beya yârûm

برگردان: از این جا تا مزارشریف (زیارتگاه حضرت علی^(ع) در شهر مزار شریف) را گل بکارم و از آب دیده و اشک، آن را آبیاری کنم؛ با صد امید در سر راهش به انتظار بشینم که یک روزی بالأخره معشوقم از بالای گل‌های که کاشتم قدم گذاشته، بگذرد و دیدارش نصیبم شود.

۴-۶. هجران و دوری از معشوق

سرزمین هزاره‌جات از مناطق کوهستانی و دارای راه‌های بسیار صعب العبور است. مسافرت از آن جا به دیگر شهرها به ویژه در گذشته کاری بسیار سخت بوده است. اکثراً جوانان مجبور می‌شدند برای یافتن کار از هزاره‌جات به دیگر شهرها و یا خارج از افغانستان مسافرت کنند، به ویژه در گذشته که وسایل ارتباطی اصلاً نبوده است، در چنین شرایطی عاشق بیچاره مانند پرندۀ بال‌شکسته، ماه‌ها حتی سال‌ها درد و رنج

جدایی و دوری را تحمل می‌کرده است:

تو کی رفتی پنا‌ی تو دَ خُودای تو کَووگِ پر مَیدَه مَندُم دَ جای تو
اُمُو روزی کی از سَفر بیایی بالگِ بالگِ زَدَه بِیوم دَ رای تو
(صفدری، ۱۳۸۷)

tu ki rafti panây tu da xudây tu/ /kawuge par mayda mandum da jây tu
amu rō zi ki az safar biyâyi // bâlag bâlag zada beyum da rây tu

برگردان: ای محبوبم! به سفر رفتی و من با غم و اندوه مثل کبک بال‌شکسته، در جای تنها ماندم؛ آن روزی که از سفر برگردی، شادی‌کنان به استقبال می‌آیم.

۷-۴. شکایت از اطرافیان

رابطه عاشقانه بین دختر و پسر از نظر خانواده‌های هزاره‌ها ناپسند دانسته شده، به‌ویژه اعضای خانواده دختر، مانند پدر، مادر و برادر با عشق و عاشقی او سخت مخالف هستند و رابطه عاشقانه دخترشان را مایه ننگ و شرمساری در بین جامعه می‌دانند. بنابراین در دوییتی زیر، عاشق از معشوق می‌خواهد که شب بیدار باشد و نخواست تا باهم دیدار کنند، زیرا می‌دانند که در اطرافشان پر از دشمن است:

سیتاره در هوا رُوشو رُوشویه دیده بال شو کی وقتِ خو نَشویه
دیده بال شو کی مردوما خبر شُود که دوشمون مو از موی سرکَلویه
(خاوری، ۱۳۸۲، ص. ۴۲۳)

sitâra dar hawâ rō šo rō šoya // dida bâl šu ki waqt-e xaw našuya
dida bâl šu ki mardumâ xabar šud // ki dušmun mo az muye sar kaloya

برگردان: ستاره در آسمان روشن است، دیده (استعاره از معشوق) بلند شو که حالا وقت خوابیدن نیست و قبل از اینکه مردم از آمدن من نزد تو با خبر شوند، زود باش بلند شو، زیرا تعداد دشمنان ما از تعداد موی سر بیشتر است (دشمن از موی سر بیشتر

تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان _____ محمد یاسین احمدی و همکاران

بودن کنایه از پرتعداد بودن دشمنان است).

۴-۸. شرم از مردم

اکثراً مردم عوام هزاره به عشق دو نوع دیدگاه دارند: یکی عشق خانوادگی یعنی عشق همسرانه و دوم عشق آزاد، اولی را قانونی و هنجاری و دومی را ممنوع و ناهنجار می‌دانند. در دوبیتی زیر که بیانگر عشق آزاد است و از منظر مردم عوام ممنوع و ناپسند، دو دل‌داده مجبورند از چشم مردم، پنهانی به راز و نیاز پردازند. شاعر هزارگی این وضعیت را چنین بیان کرده است:

بیه یار جان د یگ گوشه بشینیم د یگ گوشه از پگ تاشه بشینیم
د گوشه شیشه راز دیل بگوویم تاشه ی خرْمون خوشه بشینیم
(صفدری، ۱۳۸۷)

biya yâr jân da yag gō ša bišinim // da yag gō ša az pak tâša bišinim
da gō ša šiša rāz-e dil buguyim // tâšeye xarmon-e xō ša bišinim

برگردان: معشوق عزیزم، بیا باهم در یک جای خلوت و دور از چشم مردم از همه پنهان بنشینیم؛ در خلوت تنهایی در پشت خرمن گندم، کنارهم بنشینیم و باهم راز دل بگوئیم.

۴-۹. وطن‌دوستی و دوری از وطن و غم غربت

هزاره‌ها در مقاطع مختلف تاریخی مجبور به مهاجرت از هزاره‌جات شدند: مقطع نخست این‌که هزاره‌ها خودمختار بوده و به‌شکل ملوک‌الطوایفی در مناطق هزاره‌جات زندگی می‌کرده‌اند و در سال ۱۲۷۱ش امیرعبدالرحمن پادشاه وقت افغانستان از تمام قوا و امکانات خود استفاده کرده و به فجیع‌ترین وجه هزاره‌ها را سرکوب کرده و به

نسل‌کشی آن‌ها پرداخته است و بالغ بر نیمی از مردم هزاره را نابود کرده است، مابقی یا انقیاد دولت مرکزی را پذیرفتند یا این‌که به کشورهای همسایه مهاجرت کردند (خاوری، ۱۳۸۲، ص. ۱۵). مقطع دوم بعد از سال ۱۳۵۷ که حکومت طرفدار شوروی سابق حاکم شد و به تعقیب آن تجاوز قشون سرخ شوروی در افغانستان سبب شد دسته‌های بزرگ مردم هزاره به ایران و پاکستان مهاجر شوند. مقطع سوم در سال ۱۳۷۲ در جریان جنگ‌های داخلی به‌ویژه در شهر کابل بین گروه‌های مجاهدین باعث شد تا تعداد زیاد مردم هزاره مجبور به مهاجرت شوند. این وقایع باعث شدند که بیشترین تعداد مردم هزاره از موطن اصلی خود به کشورهای مختلف دنیا مهاجر شوند. از این رو، شاعر هزارگی در دوبیتی‌های آتی از غم غربت، از درد و رنج دوری از معشوق، از دلتنگی و دوری از زادگاه دوست‌داشتنی‌اش می‌گوید، از ابر سیاه پاره پاره می‌خواهد که سلامش را به سرزمین هزاره‌جات برساند و به بامیان و کوه و سنگ هزاره‌جات بگوید که با تمام وجود متعلق به آن‌هاست و دوباره بر خواهیم گشت و اینکه در عالم مهاجرت و دوری از یار و دیار به‌سر می‌برد، زندگی برایش مثل مرغی است که در قفس زندانی است، از دور دعا می‌کند که وطن عزیزش جاویدان و معشوق زیبا و لطیفش زنده و سلامت باشد:

آلا ابر سیاهی پاره پاره سلام از من بُیر مُلکِ هزاره
بُگو با بامیان و کوه و سنگش زی تو هستم به تو آیم دوباره
(سخی‌زاده، ۱۴۰۲)

alâ abr-e siyâhe pâra pâra // salâm az man bô bar mulk-e hazâra
bô gô ba hâmiyân-ô kô h-ô sangaš // zi tō hastō m ba tō âyō m dō bâra
برگردان: ای ابر سیاه پاره پاره! سلام مرا به سرزمین هزاره‌جات برسان و به‌ویژه
بامیان (مرکز هزاره‌جات) و به کوه و سنگش بگو! (در این جا «ابر، کوه و سنگ» موجود

تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان _____ محمد یاسین احمدی و همکاران

زنده پنداشته شده است)، من با تمام وجود از تو هستم و دوباره پیش تو بر می‌گردم.

قَفَسِ تنگه نمی‌تائُم پریده وطن دوره نمی‌تائُم رسیده
خوداوندنا وطن پاینده باشه نگارِ نازوکِ من زینده باشه
(خاوری، ۱۳۸۲، ص. ۲۹۶)

qafas tanga nametanom parida // watan dura nametanom rasida
xudawandâ watan pâyenda bâša // nigâr-e nâzok-e man zinda bâša

برگردان: در دنیای هجرت و دور از وطن، مثل پرنده‌ای هستم که در قفس تنگ زندانی است و توانایی پرواز ندارد، زیرا وطنم دور است و من شرایط و امکانات برگشت و رفتن به آنجا را ندارم. ای خدای مهربان وطن عزیزم را پایدار و جاویدان بدار و معشوق لطیف و زیبایم را زنده و سلامت نگهدار (در اینجا، شاعر زندگی در غربت را به قفس تنگ و خود را به پرنده زندانی در قفس تشبیه کرده است).

۴-۱۰. نمادها و باورهای مذهبی

در بین مردم افغانستان به هدف گسترش دین مبین اسلام، بنابر باورهای مردم، بسیاری از چهره‌های مشهور اسلامی در افغانستان دفن شده‌اند، از جمله حضرت علی^(ع) در شهر مزارشریف میان ضریحی دفن است. بنابر افسانه‌های مردم افغانستان، بعد از ضربت خوردن حضرت علی^(ع) در کوفه، پیروانش بدن شریف او را بر پشت یک شتر ماده بسته‌اند و از آنجا که آن حضرت^(ع) قبل از شهادت، مکان دقیق دفن خود را محلی عنوان کرده بودند که شتر در آنجا از پا درمی‌آید، در همان محلی که امروز به نام مزار شریف معروف است، شتر از پا درآمد و حضرت علی^(ع) نیز در همانجا دفن شدند (وخشوری، ۱۳۸۲، ص. ۱۲۴). علاوه بر مزار شریف، در کابل نیز زیارتگاه حضرت علی^(ع) به نام زیارت سخی‌جان وجود دارد و هر سال در روز اول نوروز، هم در شهر مزار شریف و هم در شهر کابل متولیان زیارتگاه با همکاری مردم پرچم سخی‌جان را

تجدید و بلند می‌کنند و مردم بر این عقیده هستند که در روز اول نوروز حضرت علی^(ع) به خلافت رسیده است و این روز را اکثر مردم افغانستان جشن می‌گیرند. هم‌چنان در شهر کابل در منطقه‌ای به نام مرادخانی که محله شیعه‌نشین است، زیارتگاهی وجود دارد به نام زیارت حضرت ابوالفضل العباس^(ع) بیشتر مردم کابل به‌ویژه شیعیان و هزاره‌ها به این باورند که این زیارتگاه بسیار مراددهنده و حاجت‌رواست. مردم همه روزه به‌ویژه در روزهای چهارشنبه در این زیارتگاه می‌روند و به مردم نذری می‌دهند و از حضرت عباس^(ع) حاجت می‌خواهند. شیعیان و هزاره‌های افغانستان بی‌حد و حصر به آن حضرت^(ع) ارادت دارند. در مساجد اهل تشیع در سراسر افغانستان، روز هفتم محرم مخصوص حضرت عباس^(ع) مراسم «عَلَم‌کشی» انجام می‌شود و در این روز به ویژه در شهر کابل دسته‌های سینه‌زنی از هرجا به این زیارتگاه برای سینه‌زنی و زنجیرزنی می‌آیند و به عزاداری می‌پردازند.

گفتنی است مردم هزاره ۹۵ درصد شیعه دوازده امامی، ۴ درصد شیعه اسماعیلی و ۱ درصد سنی‌مذهب هستند (نبی‌زاده کارگر، ۱۳۶۵، ص. ۱۱). بنابراین شاعر عاشق‌پیشه هزاره نمادهای مذهبی از جمله خداوند، چهارده معصوم^(ع)، حضرت علی^(ع) و حضرت عباس^(ع) را دست‌مایه خود ساخته و به هدف توجیه عشق‌بازی‌های خود به‌کار برده است. از این رو، با وجود این‌که در بین مردم عوام جامعه هزاره عشق و عاشقی خارج از عقد و ازدواج ناپسند است، در دویستی‌های آتی شاعر هزارگی برخلاف عقاید مردم، به این باور است که در کار عشق و عاشقی خدا و چهارده معصوم پشت و پناه آن‌هاست و ارزش عاشق را خداوند و حضرت عباس^(ع) می‌داند، راستی و درستی اینکه عشق و عاشقی کار پسندیده و یا ناپسند است، خداوند بی‌نیاز خودش بهتر می‌داند و همچنین از مولای خود حضرت علی^(ع) التماس دارد که به پیشگاه خدا برای درمان

تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان _____ محمد یاسین احمدی و همکاران

دردهای عشق او دعا کند:

پَنای مُو دَ خودا و چارده ماصُوم آلی بییه بوری آردی مو سَرگوم
دزی قُلا دیگه گُودزُو نَمُوشه آردی مو اُوفتَدی دَ دانِ مَرْدوم
(فروغی، ۱۳۹۳)

panây mo da xudâ-o č ârda mâsum // alay biya bori ârdi mu sargum
dazi qô lâ diga guzro namuša // ârdi mo uftade da dân-e mardum

برگردان: پناه ما به خدا و چهارده معصوم^(ع)، آلی (کلمه‌ای است که از سر محبت و صمیمیت خطاب به کسی گفته می‌شود؛ معادل «عزیز جان!») بیا با هم جایی برویم که کسی نشانی از ما پیدا نتوانند، زیرا داستان عشق ما به دهن مردم افتاده است و در این محله‌ها و مناطق زندگی برای من و تو سخت و غیر قابل تحمل شده است.

قدرِ آشوقه آشوقباز می‌دانه خودا و حضرتِ عباس می‌دانه
خودایا تو به هرچیز خود گویی راس و دروغه بی‌نیاز می‌دانه
(خاوری، ۱۳۸۲، ص. ۳۷۱)

qadr-e âşuqa âşuqbâz midâna // xudâ-o hazrat-e abbâs midâna

xudâyâ tu ba har č iz xod guwâyê // râs-o duruqa bē niyâz midâna

برگردان: قدر عاشق را کسانی که عاشق‌پیشه هستند و هم‌چنان خدا و حضرت عباس^(ع) می‌دانند. ای خدای بی‌نیاز! تو خودت به همه امور شاهد و ناظر هستی. حقیقت و غیرحقیقت را می‌دانی.

به چارباغِ سخی‌جان جای ما بود علی‌مشکل‌گشا مولای ما بود
علی‌مشکل‌گشا دردم دوا کو مناجات مرا پیش خدا کو
(خادمیان، ۱۳۸۲، ص. ۱۲)

ba č ârbâq-e saxi jân jâye mâ bud // ali mō škel gō šâ mawlâyê mâ bud
ali mō škel gō šâ dardam dawâ ku // mō nâjât-e marâ peša xō dâ ku

برگردان: به چهارباغ سخی‌جان (از بوستان‌های دور حرم زیارتگاه حضرت علی^(ع))

در شهر مزار شریف) همیشه ساکن بودیم و حضرت علی^(ع) (که دشواری‌ها و سختی‌ها را برطرف می‌کند)، آقا و سرور ما بود. یا علی^(ع)! که مشکلات و سختی‌ها را آسان می‌سازی، دردم را شفا بده و راز و نیازم را به خداوند بگو و برای حل مشکلاتم به پیشگاه خداوند شفاعت کن («مشکل‌گشا» صفتی است که مردم افغانستان به حضرت علی^(ع) می‌دهند).

۴-۱۱. جلوه‌های معیشتی و اقتصادی

ادب عامه از گذشته تاکنون به‌طور مستمر و عجیب با تاریخ بشر هم‌گام بوده است. ماکسیم گورکی با اشاره به اهمیت ادبیات گذشته می‌گوید: «افسانه‌های قدیمی، اسطوره‌ها و داستان‌ها برای ما آشنا به نظر می‌رسند، اما درک عمیق مفهوم اولیه آن‌ها بسیار ضروری است. تلاش انسان‌های ماقبل تاریخ برای آسان کردن کارها، بالا بردن تولیدات و مبارزه با دشمنان از قدرت کلام و سوگند خوردن به عناصر که آنان را در مقابله با مظاهر خصمانه طبیعت یاری می‌داد، بهره می‌جستند. این موضوع از آن جهت در خور توجه است که عمق اعتقاد انسان را به قدرت کلام نشان می‌دهد» (ضیا، ۱۳۸۵، ص. ۱۹). سروده‌های عامه که از تار و پود هستی و از اعماق روان مردم جامعه نشئت گرفته است، درواقع نجوای خواسته‌ها و حالات افراد و توده‌های عظیم جامعه است که با کار و تلاش روزمره‌شان چرخ‌های حیات جامعه را به حرکت در می‌آورند با این فراورده‌های ذهنی مردم است که هم‌گونی فکری و عاطفی و ادراک حقایق، که مستلزم زندگی جمعی است، میان افراد جامعه برقرار می‌شود (روستایار، ۱۳۹۶، ص. ۵).

– شکایت از نداری، سختی کار و ناسازگاری روزگار

اکثریت هزاره‌ها قشر کم‌درآمد جامعه افغانستان را تشکیل می‌دهند و از نظر معیشتی به مشکلات و سختی‌های بی‌شماری مواجه هستند، به‌ویژه هزاره‌هایی که در روستاهای دورافتاده زندگی می‌کنند و بعضاً مجبور می‌شوند در جاهای دیگر دنبال کار بروند. از این رو، شاعر دوبیتی‌سرا وضعیت زندگی خود را چنین شرح داده و است:

سَرِ دیوالِ کم‌بردار تا کی دیگا قَد یار و ما بی‌یار تا کی
دیگا قَد یار خود دیستا دَ گردو مَن بیچاره مُزدورکار تا کی
(خاوری، ۱۳۸۲، ص. ۴۷۶)

sar-e dē wâl-e kam-bardâr tâ kay // digâ qad yâr-o mâ bē yâr tâ kay
digâ qad yâr-e xod distâ da gardo // man-e bē č âra muzdur-kar tâ kay

برگردان: تا چه زمانی در مشقت و مشکلات بدون یار زندگی کنم، در حالی که دیگران با یار خود در شادی و نشاط هستند، ولی من بی‌نوا مشغول کارگری و سختی هستم.

– کشاورزی، زندگی روستایی و دامداری

اقتصاد عمومی هزاره‌ها مبتنی بر کشاورزی و دامداری است، با وجود سختی شرایط اقلیمی و آب و هوایی (کوهستانی بودن منطقه و زمستان‌های سرد و طولانی)، کار کشاورزی با دشواری‌های زیادی مواجه است. با این حال هزاره‌ها با تکیه بر تجربه و سخت‌کوشی که لازمه زندگی آن‌هاست، از پس این کار به خوبی برآمده و نمونه خوبی از زارعان موفق و خبره از خود ارائه داده‌اند (همان، ص. ۱۷). بنابراین اگرچه شاعر هزارگی خوش آب و هوایی کوه‌ها و تپه‌ها و لذیذ بودن شیر، خامه و محصولات محلی روستای خود را می‌ستاید، ولی از منظر او لذت همه آن‌ها در برابر لذت یک بوسه که در طویله از یار گرفته است، ناچیز است:

شَمالِ کویِ اُورسندُو ره قوربان شیر و قَیماقِ گوسپَندو ره قوربان

شیر و قَیماقِ گوسپَندُو چی باشَه اَمو بوسِه مَیَنه قُوطُو رَه قوربان

(صفدری، ۱۳۸۷)

samâl-e kô y-e orsando ra qurbân // šir-o qaymâq-e gospando ra qurbân
šir-o qaymâq-e gospando č i bâša // amu bô se mane qô to ra qurbân

برگردان: قربان باد خنک و ملایم کوه اورسندو (نام کوهی است در هزاره‌جات) و شیر و خامه گوسفندان شوم، اما شیر و خامه گوسفندان برایم آنقدر لذت‌بخش نیست، از این رو، من قربان همان بوسه‌ای می‌شوم که در بین طویله (ستورخانه) از یار گرفتم.

– محیط جغرافیایی و شرایط آب و هوایی هزاره‌جات

سرزمین هزاره‌جات که حکم ستون فقرات و قفسه سینه افغانستان را دارد، دارای کوه‌های بلند، دره‌های طویل و فرورفته، رودخانه‌های سرکش و دریاچه‌های شفاف است. در کناره‌های این رودخانه‌ها و دامنه‌های کم‌عرض دره‌ها زمین‌های آبی زراعتی قرار داشته، ولی ساحه تپه‌ها و لاشه‌کوه‌ها مورد کشت جو و گندم للمی، تعبیه شده که از آن‌ها بهره‌برداری می‌شود. موقعیت کوهستانی هزاره‌جات از سردترین مناطق افغانستان بوده که سردترین مناطق هزاره‌جات را (ناهور، پنجاب، لعل و سرجنگل و شَبَر) تشکیل داده است که زمستان‌های طولانی سخت و دشوار همراه با برف باری‌ها و برف‌کوچ‌های مدهش توأم است. چنانکه درجه حرارت ساحه‌های فوق در حدود چهل درجه زیر صفر می‌رسد (نبی‌زاده کارگر، ۱۳۶۵، ص. ۳). بنابراین، دویته‌های زیر ضمن داشتن دورن‌مایه‌های عاشقانه از کوه و کوتل و قهر چله زمستان یادآوری کرده و شاعر هزارگی از اینکه خانه معشوقه‌اش در پای‌گردنه است و در شهر نیست و نمی‌تواند لباس مخمل زیبا و لطیف را برایش تهیه کند متأسف است. هم‌چنان از قاصدی که با خبرهای نادرستش او را در قهر چله زمستان مجبور به مسافرت می‌کند، ناراحت است:

تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان _____ محمد یاسین احمدی و همکاران

خانه تو دامن بنده نگار جان سیا پیکي تو نوربندۀ نگار جان
د جان تو بخمل کابل می‌شینه چی سازم ملگ کوبندۀ نگار جان
(خاوری، ۱۳۸۲، ص. ۱۶۴)

xâne tu dâmone banda nigâr jân // siyâ pekay tu nurbanda nigâr jân
da jân tu baxmal-e kâbul mišina/ /č i sâzom mulg-e kô banda negâr jân
برگردان: معشوقه عزیزم خانه‌ات در پای گردنه است و زلفی روی پیشانی‌ات زیبا و
دوست‌داشتنی است؛ در تن تو لباس مخمل کابلی (شهر کابل پایتخت افغانستان)
می‌زید، ولی این جا (هزاره‌جات) منطقه شهری نیست، بلکه منطقه کوهستانی است و
من به مخمل کابلی دسترسی ندارم تا برایت تهیه کنم از این بابت متأسفم.
قاصید آدمه دو دیله موکونه مسافیر د قار چيله موکونه
د گب قاصید ید باور نیسته لب چیشمه آلاگ یله موکونه
(همان، ص. ۳۸۷)

qâsid âdama du dila mukuna // musâfir da qâr-e č illa mukuna
da gab-e qasid ed bâwar niyasta // lab-e č išma âlâg yela mukuna
برگردان: قاصد انسان را مردد ساخته، با خبرهای دروغش، او را مجبور می‌کند که
در قهر چله زمستان سخت مسافرت کند، سخنان قاصد قابل باور نیست، زیرا
حرف‌هایش مثل سراب است و دروغ‌هایش مثل این می‌ماند که کسی در کنار چشمه از
تشنگی هلاک شود.

جدول ۱. بررسی بسامد مفاهیم عشق و در پرتو آن تجلی جلوه‌های معیشتی و نمادهای مذهبی

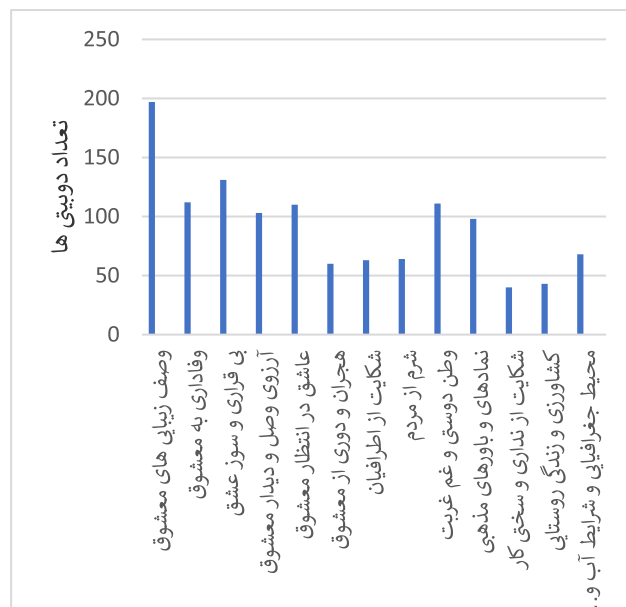
در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان

Table 1. Examining the abundance of love concepts and in light of it, the manifestation of livelihood effects and religious symbols in Afghanistan's Hazara folk couplets.

ردیف	عنوان	تعداد دوبیتی‌ها
۱	وصف زیبایی‌های معشوق	۱۹۷ (۱۶,۴۱٪)

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه _____ سال ۱۳، شماره ۶۲، خرداد و تیر ۱۴۰۴

۲	وفاداری به معشوق	۱۱۲ (۹,۳۳٪)
۳	بی‌قراری و سوز عشق	۱۳۱ (۱۰,۹۱٪)
۴	آرزوی وصل و دیدار معشوق	۱۰۳ (۸,۵۸٪)
۵	عاشق در انتظار معشوق	۱۱۰ (۹,۱۶٪)
۶	هجران و دوری از معشوق	۶۰ (۵٪)
۷	شکایت از اطرافیان	۶۳ (۵,۲۵٪)
۸	شرم از مردم	۶۴ (۵,۳۳٪)
۹	وطن‌دوستی و دوری از وطن و غم غربت	۱۱۱ (۹,۲۵٪)
۱۰	نمادها و باورهای مذهبی	۹۸ (۸,۱۶٪)
۱۱	شکایت از نداری، سختی کار و ناسازگاری روزگار	۴۰ (۳,۳۳٪)
۱۲	کشاورزی، زندگی روستایی و دامداری	۴۳ (۳,۵۸٪)
۱۳	محیط جغرافیایی و شرایط آب و هوایی هزاره‌جات	۶۸ (۵,۶۶٪)
۱۴	تعداد کل دوبیتی‌ها	۱۲۰۰

نمودار ۱. بررسی بسامد مفاهیم عشق و در پرتو آن تجلی جلوه‌های معیشتی و نمادهای مذهبی در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان

Figure 1. Examining the abundance of love concepts and in light of it, the manifestation of livelihood effects and religious symbols

۵. نتیجه

نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر حاکی از آن است که درون‌مایه‌های اغلب دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان عشق است و در پرتو عشق، جلوه‌های معیشتی، شرایط اقلیمی و جغرافیایی و نمادهای مذهبی نیز تجلی یافته است. در این دوبیتی‌ها عشق دست‌یافتنی، زمینی، جسمانی و مجازی بیشترین بازتاب را دارد تا عشق‌های آسمانی و روحانی. عشق یک انسان عادی به یک معشوق زمینی از جنس خودش و

عشقی که هر فرد عادی می‌تواند آن را داشته باشد. همچنین آفرینندگان این دوبیتی‌ها، شاعران بومی و بی‌نام و نشانی هستند که نسبت به فرهنگ جامعه، طبیعت و محل زندگی خود آگاهی کامل دارند و با استفاده از زبان محلی و پدیده‌های محیطی، لحظه‌های غم و شادی خود را به وسیله این دوبیتی‌ها بیان کرده‌اند. در این دوبیتی‌ها وصف زیبایی‌های معشوق، آرزوی وصل و دیدار، وفاداری به معشوق، بی‌قراری و سوز عشق و عاشق در انتظار معشوق از مفاهیم برجسته عشق بوده، این مسائل و نیز سوز و گداز، شور و اشتیاق و التهاب درونی از عوامل سرایش این دوبیتی‌ها هستند. همچنین این پژوهش نشان می‌دهد چون در جامعه هزاره، عشق و عاشقی خارج از عقد و ازدواج ممنوع و ناپسند است، از این رو، شاعر عاشق‌پیشه هزارگی در این دوبیتی‌ها نمادهای مذهبی را دست‌مایه خود ساخته و به وسیله آن‌ها عشق‌بازی‌های خود را توجیه کرده و مشروعیت بخشیده است. درواقع این دوبیتی‌ها زبان حال و ترجمان آرزوهای مردم عادی جامعه هزاره بوده و آینه تمام‌نمای بخش مهمی از زندگی اجتماعی آن‌ها دانسته می‌شود. لذا این میراث ارزشمند مردمی باید گردآوری و پاسداری شود.

منابع

- آقامحمدی، س.، قدرتی اصفهانی، ز. و خانزاده، م. (۱۴۰۱). مؤلفه‌های عشق مصاحبتی از دیدگاه قرآن. پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، ۷ (۵۵)، ۶۲-۷۲.
- خادمیان، ط. (۱۳۸۲). شمیم خراسان در ترانه‌های غرjestان. جهان کتاب، ۱۷۴، ۱۲-۱۵.
- خاوری، م. (۱۳۸۲). دوبیتی‌های عامیانه هزارگی. تهران: عرفان.
- دهخدا، ع.ا. (۱۳۷۳). لغت‌نامه دهخدا. زیر نظر ج. شهیدی و م. معین. ج ۱۰. تهران: روزنه.
- ذوالفقاری، ح. (۱۳۹۴). زبان و ادبیات عامه ایران. تهران: سمت.
- روستایار، س. (۱۳۹۶). مختصات دوبیتی‌های عامیانه. خراسان، ۳ (۱۳۳-۱۳۴)، ۱-۱۳.

- تجلی عشق در دوبیتی‌های عامه هزاره‌های افغانستان _____ محمد یاسین احمدی و همکاران
- ساروی، و. (۱۴۰۲). تحلیل مفهوم انتظار در دوبیتی‌های ادب عامه مازندران. فرهنگ و ادبیات عامه، ۱۱ (۵۴)، ۱۷۳-۲۰۸.
- سخی‌زاده، ح. (خواننده). (۱۴۰۲). آلا ابری سیاهی پاره پاره. [فایل تصویری]. دسترسی در: <https://www.youtube.com/watch?v=85JeE5NW6Zg> ۱۴۰۳/۰۲/۱۱
- شریعتی، ح. (۱۳۸۹). توصیف اندام معشوق در دوبیتی‌های هزارگی. دسترسی در: <https://www.hazarainternational.com/fa/?p=4329> ۱۴۰۲/۱۲/۲۰
- شعور، ا. (۱۳۵۳). ترانه‌های کهسار. ج ۱. کابل: وزارت اطلاعات و کلتور.
- صفدری، م. (۱۳۸۷). دوبیتی‌های عامیانه هزارگی. دسترسی در: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷ <http://hazaragy.blogfa.com>
- ضیا، ض. (۱۳۸۵). ادبیات فولکلوریک محلی. کابل: مطبعه صدیقی.
- فروغی، م. (۱۳۹۳). دوبیتی‌های هزارگی. دسترسی در: ۱۴۰۳ / ۰۲/۱۷ <http://foroughi.rozblog.com/post/242>
- قهرمان، م. (۱۳۹۳). سنخ‌شناسی عشق مولوی و عشق کریشنایی. ادبیات تطبیقی، ۶ (۱۰)، ۲۵۵-۲۷۲.
- کاظمی، ع. (۱۳۹۹). دوبیتی‌های هزارگی گنجینه ادبیات فولکلوریک دری. دسترسی در: <https://anthropologyandculture.com> ۱۴۰۳/۰۱/۲۰
- گویا اعتمادی، س. (۱۹۳۷م). رهنمای فولکلور. کابل: مطبعه عمومی.
- موسوی، س. (۱۳۷۹). هزاره‌های افغانستان. ترجمه ا. شفایی. تهران: نقش سیمرخ.
- نبی‌زاده کارگر، م. (۱۳۶۵). اتنوگرافی هزاره‌ها. کابل: مطبعه دولتی.
- نصیری، ع. (۱۳۸۷). عشق مجازی، ماهیت و آسیب‌ها. مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، ۱۲ (۴)، ۴۳-۶۴.
- وخشوری، ا. (۱۳۸۲). فرهنگ عامیانه مردم افغانستان (با تأکید بر قصه‌های رایج در بین مردم). فرهنگ مردم ایران، ۱، ۱۲۲-۱۳۵.

References

- Aghamohammadi, S., Gudari Esfahani, Z., & Khanzadeh, M. (2022). The components of conversational love from the perspective of the Qur'an. *Recent Advances in Behavioral Sciences*, 7(55), 62-72.
- Dehkhoda, A. A. (1994). *Dehkhoda dictionary* (supervised by J. Shahidi and M. Moeen). Rozeneh.
- Foroghi, M. (2014). *Millennium couplets*. Accessed on: 06/05/ 2024 <http://foroughi.rozblog.com/post/242>
- Goya Etamadi, S. (1937). *Folklore guide*. Public Press.
- Kazemi, A. (2020). *Hazargi couplets, a treasure of Dari folk literature*. Accessed at: 08/04/2024 <https://anthropologyandculture.com>
- Khademian, T. (2003). Shamim Khorasan in Georgian songs. *Jahan Kitab*, 174, 12-12.
- Khavari, M. (2003). *Folk couplets of the millennium..* Irfan.
- Mousavi, S. (2000). *Afghanistan's millennials*. Naqsh Simorgh.
- Nabizadeh Kargar, M. (1986). *Ethnography of the millennials*. Government Press.
- Nasiri, A. (2008). Virtual love, its nature and damages. *Epistemological Studies in Islamic University*, 12(4), 43-64.
- Qahraman, M. (2014). Genealogy of Molavi's love and Krishna's love. *Comparative Literature*, 6(10), 255-272.
- Rustayar, S. (2017). Coordinates of folk couplets. *Khorasan*, 3(133-134), 1-13.
- Safdari, M. (2008). *Folk couplets of the millennium*. Accessed on: 17/03/2024 <http://hazaragy.blogfa.com>
- Sakhizadeh, H. (Singer). (2024). *It's just a torn black cloud* [image file]. Accessed on: 30/04/2024 <https://www.youtube.com/watch?v=85JeE5NW6Zg>
- Sarvi, A. (2024). Analysis of the concept of expectation in the couplets of public literature of Mazandaran. *Folk Culture and Literature*, 11(54), 173-208.
- Shariati, H. (2010). *Description of the lover's body in millennial couplets*. Accessed on: 10/03/2024 <https://www.hazarainternational.com/fa/?p=4329>
- Shueor, A. (1974). *Kehsar songs*. Ministry of Information and Culture.
- Vakhshuri, A. (2003). Folk culture of Afghan people (with emphasis on common stories among the people). *Iranian People's Culture*, 1, 135-122.
- Zia, Z. (2006). *Local folklore literature*. Matabah Siddiqi.
- Zolfaghari, H. (2014). *Iran's public language and literature*. Samt.